

פרשת בראשית תשפ"ב

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

תשלום לבעל תפילה שהתפלל בחוזקה

שאלה

במושב קטן בדרום הארץ גר אדם ערירי שלא היה מי שיגיד אחר פטירתו קדיש. אותו אדם סיכם עם בעל תפילה ידוע בבית הכנסת היחיד במושב, שלאחר פטירתו הוא יתפלל לעילוי נשמתו במשך כל השנה כשליח ציבור, בכל שלושת התפילות שבכל יום כולל בשבתות ויו"ט, ויאמר את כל הקדישים שבתפילה. ותמורת זה יקבל שכר של חמשת אלפים ₪ לחודש, ובסה"כ ששים אלף ₪ לשנה. והכסף יופקד בידי רב הישוב, שיתן לו את כולו בסוף השנה שיתפלל עבורו.

ואכן לאחר פטירת אותו אדם, מילא בעל התפילה בנאמנות את ההתחייבות, ואפילו בימים שהיו למתפללי בהכנ"ס יארציית, שע"פ ההלכה באותו יום הם קודמים לבעל תפילה זה להתפלל כש"ץ, הוא לא הסכים לפנות את מקומו כש"ץ, כדי שלא להפסיד את שכרו. בתום השנה כשביקש בעל התפילה את שכרו מהרב שאצלו הופקד הכסף, ענה לו הרב, שמכיון שע"פ ההלכה נהגת שלא כשורה באותם הימים שבהם לא אפשרת לבעלי היארציית להתפלל, אני צריך לקזז משכרך לפחות את אותם הימים. ואולי כרב הישוב עלי גם לקנוס אותך שתפסיד את כל הכסף או חלק ניכר ממנו.

מה הדין?

תשובה

א. מגיע לבעל התפילה את כל השכר שהובטח לו, ואין לקזז מהששים אלף ₪ מאומה. וזאת למרות שנהג בימי היארציית שלו מתפללי בהכנ"ס בניגוד להלכה, ועליו לפייסם.

ב. בנידון השאלה, אם בעל התפילה היה נוהג כהלכה ומאפשר לבעלי היארציית להתפלל כשליחי ציבור, והיה אומר עמם את הקדיש בלבד - היה מגיע לו גם כן את כל שכרו בשלימות.

בקורות

ראשית נקדים שבשו"ת חת"ס יו"ד (סי' שמה) כתב שאם מגיע לאחד המתפללים הקבועים במנין קבוע להתפלל ביום היארציית שלו לפני העמוד או לומר קדיש, ונהוג באותו מקום שרק אדם אחד אומר קדיש, והיה אדם שנהג בניגוד להלכה, והתפלל במקומו או שחטף בחוזקה ואמר את הקדיש, למרות זאת כל התפילות והקדישים שיאמרו באותו היום במנין שמתפלל בעל היארציית ושנלקחו ממנו שלא כדין, ייחשבו בשמים לזכות הנפטר שהגיע לו ע"פ הדין שקרובו יאמר עליו את הקדיש. כך שלמעשה לא הפסיד בעל היארציית מזה שלקחו ממנו בחוזקה את הזכות לומר קדיש.

לאור האמור, ודאי שבנידון השאלה דנן לא הועילה התנהגותו האלימה של בעל התפילה נגד בעלי היארציית, כי למעשה התפילה והקדישים שהוא אמר, הועילו בשמים לעילוי נשמת הנפטרים שלהם הגיע שיאמרו עבורם את הקדיש. אמנם ישנם דעות נוספות

בתשובות האחרונים, שהקדישים יועילו גם עבור נשמת הנפטרים שהשליח ציבור אמר למענם את הקדיש, אלא שהם סוברים שבשמים יתנו זכויות לשני הנפטרים, גם עבור מי שהשליח ציבור אמר עליו, וגם עבור מי שהגיע לו שקרובו יתפלל ויאמר קדיש באותו המנין.

והנה מכיון שהנפטר הערירי היה ממתפללי בהכנ"ס במושב, וידע שנהוג שם כפי ההלכה, שמי שיש לו יארציית מתפלל לפני העמוד, ודוחה באותו היום את האבלים שמתפללים במשך השנה, ולמרות זאת לא אמר לאותו בעל תפילה ששכר, שינהג אחרת או שיסע באותו היום למקום אחר להתפלל עבורו, א"כ ודאי שכוונתו היתה ששליחו ינהג כפי ההלכה ולא בחוזקה. נמצא שכששכרו להתפלל עבורו במשך השנה הוא התכוון מראש, שיהיה פטור מלהתפלל בימים שע"פ ההלכה ישנה זכות למתפלל אחר להיות שליח ציבור, ולמרות זאת לא יגרע משכרו, כי גם באופן הזה נחשב הדבר שמתפלל עבורו שנה שלימה. ולכן גם אם אותו בעל תפילה שנשכר לא היה מתפלל בחוזקה באותם הימים שבהם יש יארציית למתפללי בהכנ"ס, היה מקבל את כל שכרו בשלימות, ועל דעת כן הוא נשכר.

ההפרדה בין החיוב הממוני להתנהגותו של בעל התפילה

והנה למרות שאותו בעל תפילה נהג שלא כדין, אולם לא ניתן לגרוע משכרו לכן. מאחר והוא קיים את התחייבותו הממונית כלפי האדם הערירי ששכר אותו, ותמורת מלאכה זו מקבל את שכרו. ובפרט אם בבהכנ"ס שבאותו המושב נהוג כמנהג אנשי ספרד ורוב בתי הכנסת בארץ ובעולם, שאת הקדיש יכולים לומר ביחד כמה אנשים [דלא כמנהג הישיבות הליטאיות, שכל קדיש אומר אותו רק אדם אחד]. לפיכך אע"פ שבעלי היארציית לא יכלו לגשת להתפלל כש"ץ בגלל אלימותו של אותו בעל תפילה, אבל לומר את הקדיש הם יכלו. כך שאין כל היתר להפחית משכרו של הפועל שביצע בשלימות את מלאכתו. ולכן אם רב המושב חושב שיש להענישו על התנהגותו, אין לדבר זה כל קשר ביחס לכסף שמגיע לו עבור המלאכה שעשאה בשלימות, ושהרב התחייב להעביר בשלימות לבעל התפילה את הכסף שהופקד אצלו, אם יבצע בשלימות את מלאכתו, וכפי שאכן עשאה.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

חומרת המחלוקת בתוך המשפחה

כתוב בפרשה (ד, ח-י) "ויאמר קין אל הבל - אחי... ויקם קין אל הבל - אחיו ויהרגהו. ויאמר אל קין אי הבל - אחיך, ויאמר לא ידעתי השומר - אחי אנוכי... קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה" ע"כ. ולכאורה ראוי להתבונן, למה התורה מדגישה כל הזמן שהבל היה אחיו של קין וכו', הרי דבר זה כתוב לעיל (פסוקים א-ב) ששניהם נולדו מאדם וחוה, ולכאורה מספיק היה לכתוב, ויאמר קין אל הבל,

ויקם קין אל הבל ויהרגהו וכו', שהרי כולם יודעים שהבל היה אחיו, ובפרט שלא היו בעולם אנשים נוספים מלבד הוריהם.

כמו כן יש להתבונן במה שכתוב (בפסוק טו) שהקב"ה גזר על קין שימות לאחר שבע דורות, כדי שישפיק בנתיים להוליד ילדים, נכדים, נינים וכו'. אולם לא כתוב שנגזר עליו מי יהרגנו. וא"כ למה הקב"ה סובב שדווקא למך שהינו נינו של קין כלומר, בן אחר בן עד הדור השביעי, הוא זה שיהרוג אותו, כמבואר שם ברש"י (פסוק כג). והרי באותו אופן שלמך הרגו, יכל להורגו גם אדם אחר שאינו ממשפחתו?

ביאור החומרה המיוחדת בהריגת קין את הבל

ונראה שהתורה רצתה ללמד אותנו, שודאי חמור ביותר הריגת אדם, וכן חמורים כל שאר החטאים שבבין אדם לחבירו, אולם כאשר הפגיעה נעשית באח או בקרוב משפחה אחר - חומרת הדבר הינה גדולה לאין ערוך, וזהו רשעות ואכזריות שאין כמותה. מאחר ושניהם מאותו שרש נשמה, ולכן הם נחשבים כנשמה ובשר אחד, ואין רשעות וגרימת צער לנשמה ולגוף של שניהם יותר מאשר אם שאר בשרו פוגע בו בדיבור, וכ"ש אם הזיק לממונו או חבל בגופו, וכפי שנראה בס"ד להלן מדוגמאות נוספות.

לפיכך הדגישה התורה במעשה הריגת הבל, מתחילת השתלשלות הדברים עד סוף דברי הקב"ה לקין, שמלבד עצם חומרת הדבר של הריגת אדם חף מפשע, יש במעשהו של קין חומרה נוספת - שהרג את אחיו שאר בשרו. ולכן הטענה כלפיו היא - שאפילו אם מחמת הקנאה בו רצית להורגו, אבל למה לא חסת עליו בגלל שהוא אחיך וכחלק מנשמתך ובשרך?

ולכן התורה הדגישה שם - שש פעמים, שקין הרג את אחיו, ללמדנו, על תוספת החומרה שהיתה במעשה ההריגה.

לאור האמור, מאחר ומגיע לקין עונש של מידה כנגד מידה, לכן צריך שקין יקבל עונש תואם על שני מרכיבי הפשע שעשה, לפיכך לא מספיק שקין ייהרג בדור השביעי ע"י אדם זר, אלא צריך שדווקא בשרו שיוצא מחלציו הוא זה שיהרגהו, וע"כ ייענש גם על הפשע הנוסף שעשה - הרג את אחיו.

למה אברהם אבינו דרש מלוט להיפרד מיידית?

כאשר רועי לוט רעו בכוונה את בהמותיהם בשדות אחרים, ולא חששו לגזול ממון אחרים, למרות שאיסור גזל הוא משבעת הדברים שנאסרו גם על בני נח, ולמרות שרועי אברהם הוכיחו אותם - הם לא שמעו להם, אמר אברהם ללוט בפ' לך לך (יג,ח) "אל נא תהי מריבה ביני ובניך... כי אנשים אחים אנחנו" ופי' רש"י: אנשים אחים - קרובים, כי למעשה הם היו גיסים ולא אחים. ולכאורה קשה, גם אם הם לא היו קרובים, האם כן ראוי שתהיה מריבה ביניהם? אלא שאמר אברהם ללוט, אפילו "לשיטתך" שמותר לך לגנוב ממון מאחרים כמבואר שם ברש"י (פסוק ז), אבל גם אתה מבין שישנו דבר שחמור יותר מגזול והוא - מריבת קרובים בתוך המשפחה, לפיכך מחמת חומרת הדבר, עדיף שנפרד, והעיקר שלא יהיה ריב ביננו. כלומר, אפילו אברהם אבינו שקירב בדרכי נועם את כל העולם, אבל מכיון שנעשה ריב בתוך המשפחה, העדיף להיפרד מיידית מלוט - כדי למנוע את הריב והמחלוקת ביניהם.

באיזו טענה הצליח יהודה לשכנע את אחיו, למכור את יוסף ולא להרגו?

לאור האמור נבין בס"ד כיצד הצליח יהודה לשכנע את אחיו, שלא להרוג את יוסף אלא למכרו לישמעאלים, אע"פ שגם יהודה הסכים עם אחיו שמגיע ליוסף עונש מוות. כתוב בפסוק (בראשית לז, כג) שיהודה אמר לאחיו "לכו ונמכרו לישמעאלים וידינו אל תהי בו - כי אחינו בשרינו הוא - וישמעו אחיו" ופי' רש"י: וישמעו אחיו - קבלו ממנו ע"כ. כלומר, יהודה טען להם, למרות שמגיע ליוסף שנהרוג אותו, אבל אח - לא יכול להרוג את, כי כולנו בשר אחד. כלומר, אע"פ שודאי שהגוף של כל אחד נפרד מהשני, אולם הכוונה היא, שכולנו נולדנו מאותו אבא [אע"פ שהאימהות היו שונות] נמצא שכולנו משרש אחד, ולכן את האכזריות והרוע הנוסף שיקרה אם נהרוג את יוסף אחינו, בואו ונמנע.

וכמו כן מוסיף שם הספורנו, מכיון שיוסף הינו גם כן חלק מבשרינו, לפיכך אם נהרוג אותו - גם בשרינו יכאב מחמת זה, כי כולנו שורש אחד.

כיצד הצליח מנשה הקטן להכניע את שמעון דודו?

כתוב בפ' מקץ (מב, כד) שיוסף לקח את שמעון ואסרו לעיני האחים עד שיחזרו מארץ ישראל עם בנימין. ומבואר בילקוט שמעוני שם (רמז קמט, כד) ששמעון סירב להיאסר מרצונו, ופרעה שלח ליוסף שבעים גיבורים מצריים שיאסרו אותו, ולמרות זאת לא הצליחו לאסרו. ולבסוף מנשה בנו של יוסף שהיה בסה"כ בן שמונה שנים, נתן מכה אחת לשמעון שהיה בגיל ארבעים ושש והצליח להכניעו, ושם לו שרשרת על צוארו ואסרו. ולפליאתם של האחים שעמדו שם אמר להם שמעון, תדעו לכם שהמכה שקיבלתי היא מבית אבא, ולכן הוא הצליח להכניעני.

ולכאורה צריך להבין, הרי שמעון היה שלושים ושמונה שנים מבוגר ממנשה, והיה גיבור מיוחד שעוד בהיותו בגיל שלוש עשרה הרג עם לוי את כל אנשי שכם, וא"כ כיצד הצליח מנשה הקטן להכניעו במכה אחת? אלא שבדברי שמעון נמצאת התשובה. שאמר להם: הרגשתי במכה שנתן לי את חוזה, לא רק מבחינה פיזית, אלא שזאת היתה מכה שנבעה מכל הכאב המשפחתי שיש כאן, ושורשה מהנשמה המשותפת לנו. וכאשר היא פגעה בעוצמה בנשמת, ממילא גם כוחי הפיזי לא עמד לי יותר. אלא שמפלאי הבורא ית"ש, שלמרות דבריו, עדיין לא חשדו שמעון ואחיו שמא הדבר קשור ליוסף אחיהם.

סיבת עונשה החמור ביותר של מרים הנביאה

לאור האמור נבין בס"ד למה הקב"ה העניש את מרים הנביאה והצדיקה בגלל שדיברה לשון הרע על אחיה משה רבינו, אע"פ שדיברה רק עם אחיה אהרון, ובצנעא, וכוונתה היה לטובת צפורה אשת משה וכו'. ובספורנו שם (במדבר יא, לה) מבואר שמעשה זה קרה עשר שנים לאחר שיצאו מצרים. והרי במשך עשר שנים אלו, היו אנשים רבים שפגעו במשה בפרהסיא באופן הקשה ביותר, והם לא נענשו בצורה כל כך חמורה? והנה מלבד התירוץ שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים וכו', יש כאן עומק נוסף. שדווקא בגלל שמרים היתה אחות משה ומשורש אחד, לכן חטאה היה גדול יותר. שהרי נצטוונו "ומבשרך לא תתעלם", וא"כ כל שכן שנאסר עלינו להזיק את קרובינו בכל

ביצה (לח):

דין הפסולת המעורבת בקטניות ובירקות

שאלה

האם מותר לאדם שקונה ירקות או קטניות להסיר את הפסולת מקליפות הבצל, הסלק או משאר הירקות. וכן אדם שקונה קטניות כמו: גרעינים שחורים, שקדים עם קליפה, בוטנים וכדומה, האם מותר לו להוציא את חתיכות העץ, אבנים קטנות או פסולת אחרת ששכיחה להימצא שם?

תשובה

א. מותר למוכר ירקות, קטניות או הפיצוחים למכור את סחורתו באותו אופן שקנה אותה מהחקלאי או מהסיטונאי שמכר לו אותה, למרות הפסולת שמעורבת בה.

ההיתר קיים, בין אם הפסולת דבוקה לסחורה, ובין אם הפסולת הינה חלק נפרד מהסחורה אלא שהיא מעורבת עמה באותו ארגז או השק בו מונחים הקטניות.

ההיתר למכור באופן הזה קיים, בתנאי שכמות הפסולת שבסחורתו הינה מועטת, וכמות כזאת מקובלת להימצא גם בסחורת שאר הירקנים או מוכרי הקטניות באותה העיר.

ב. אין המוכר רשאי להוסיף פסולת לסחורתו, ואפילו לא בשיעור מועט ביותר. באיסור זה כלול, גם אם הפסולת שרוצה להוסיף היתה בשעתו באותו ארגז הירקות, ושילם עבורה כחלק ממחיר ארגז הירקות, אולם בשגגה או מכל סיבה שהיא, הפסולת יצאה מהארגז. ואפילו אם היא נמצאת עדיין בידו של המוכר - אסור לו להחזירה לארגז הירקות ולמוכרה עם הפירות או הקטניות הטובים. לפיכך אם החזירה המוכר לארגז, עליו להוציאה משם או להפחית מהמחיר שגובה עבור ק"ג ירקות או קטניות טובים כפי שיעור הפסולת.

ג. קונה שקנה ירקות, או קטניות ופיצוחים, עם פסולת בשיעור שמקובל להימצא גם אצל שאר המוכרים, ישלם מחיר מלא עבור הפסולת כמו שעולה הסחורה שנמכרה עמה.

לפיכך קונה שהוציא את הפסולת מארגז הירקות או שהוריד את קליפות הסלק או הבצל הרקובים מהסלק והבצל שרוצה לקנות, ושקל אותם אח"כ ללא העלים הרקובים - חייב לשלם למוכר עבורם כמו ששווים ירקות טובים באותו משקל.

וכן כל אדם שהוציא מהפיצוחים שנמצאים במתקן שבו הם נמכרים, את הפסולת שמעורבת בהם - חייב לשלם למוכר עבורם כמו ששווים למכירה קטניות טובים באותו המשקל. לפיכך אם הפסולת היתה יחד עם הבוטנים למשל, ישלם המזיק עבורם כשווי בוטנים באותו משקל. ואם היו מעורבים עם השקדים, ישלם המזיק עבורם כשווי השקדים באותו משקל. למרות שבשני המקרים הפסולת היתה אבנים קטנות דומות, שאינן שוות מאומה כשהן בפני עצמן.

ד. רשאי המוכר לכתחילה לנקות ולמייץ את סחורתו מכל פסולת ופגם, ולגבות עבור סחורה זו מחיר גבוה יותר, ואין בכך משום איסור אונאה במחיר. וכמו כן רשאי הקונה להכניס לשקית שלו רק פירות טובים ללא פסולת, ויבררם אחד אחד מתוך הארגז או המדף שבו הם מונחים.

אופן שהוא, ואפילו לא ע"י דיבור לשה"ר, ולכן נענשה מרים בעונש קשה במיוחד.

ולכן גם אהרן כשהפציר במשה שיתפלל עבורה שתתרפא אמר לו (פסוק יב) "אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו, ויאכל חצי בשרו" ופי' רש"י: אמנו, ובשרינו היה צריך לומר? אלא מאחר ומרים אחותנו יצאה מרחם אמנו כמונו, לכן הצרעת שלה נחשבת - כאילו נאכל חצי מבשרינו, ואין ראוי לאח להניח את אחותו כמת ע"כ. כלומר, מלבד שראוי לך להתפלל עבור כל יהודי שחטא, יש כאן חיוב נוסף מדין - אח, כי תולנו נשמה ובשר אחד עמה. כך שהצרעת של אחותך נחשבת - שגם על בשרך ועל בשרי יש כעת צרעת, מאחר ושלושתנו גוף אחד בשורשו.

מיוחדותו של שבט לוי

לאור האמור נבין בס"ד מהו השבח המיוחד ששייבח משה רבינו את שבט לוי (דברים לג, ט) "האומר לאביו ולאמו - לא ראיתיו, ואת אחיו - לא הכיר, ואת בניו - לא ידע, כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו" ופי' רש"י - כשחטאו בחטא העגל, ומשה ציוה עליהם להרוג את החוטאים, הם התגברו בכוחות על טבעיים ובניגוד לתכונות הנפש של האדם, והרגו למען כבוד הבורא ית"ש אפילו את קרוביהם ושאר בשרם, שהיו מצד אמם ושנולדו משאר שבטי ישראל, ולא משבט לוי.

"החכם עיניו בראשו"

לאור האמור נמצאנו למדים את החומרה המיוחדת של: מחלוקת, ריב, דיבורי לשה"ר, רכילות, וכל שכן פגיעה בממון או בגוף של אחד מקרובי המשפחה. כך שמלבד הפגיעה הפיזית, יש כאן פגיעה מהותית בשורש נשמתם שהינו ממקור אחד. ולכן גם ההשלכות והתוצאות מכך הינן הרות אסון בכל המובנים ר"ל, יותר מאשר פגיעה דומה באנשים זרים.

והנה אחת מהתופעות השכיחות שמחמתן ישנן מריבות ומחלוקת רבות בין בני המשפחה, היא - מחמת ירושה של כספי ההורים או הקרובים ו/או מחמת ירושת משרות הקודש שבהן כיהן ההורה. ובמשפחות רבות ויקרות, נעשו מחלוקות ומריבות גדולות מחמת כך. וכן ידוע שכתוב בספרים הקדושים, שכשיש ריב בין הילדים, וכ"ש כשהדבר מסתעף לחילול ה', והליכה לערכאות וכו', שדבר זה גורם לצרות גדולות וקשות להורים ולכל הקרובים הקשורים לכך, הן בעולם הזה והן בעולם האמת. וכפי שהתבאר לעיל, שהפגיעה בקרובי המשפחה הינה חמורה והרת אסון בכל המובנים ר"ל.

לפיכך כל בר דעת שרוצה למנוע את המחלוקת הזאת במשפחתו, עליו לערוך צוואה מחיים בכיה"ד או אצל ת"ח הבקי היטב בעריכת צוואות והקנאת ממון מחיים, גם למי שאינו ראוי לרשת ע"פ דין תורה. ויכתוב שם באופן ברור באיזה אופן יחלקו הירושים את נכסיו הגשמיים, וכן כל מה שקשור לירושת המשרות הרוחניות, כדי למנוע את המחלוקות הקשות בתוך משפחתו לאחר אריכות ימי ההורים והקרובים.

מקורות

המקורות להלכות אלו נמצאים בגמ' ב"ב (צג:) וביצה (לח:), ברמב"ם (פ' יח ממכירה), ובשו"ע חו"מ (סי' רכח-רכט), ונבאר את ההלכות בס"ד בהרחבה יותר.

תחילה נקדים, שישנו איסור תורה לגנוב דעתם של הבריות כמבואר בתוספתא בב"ק (פ"ז, ג). איסור זה כלול באיסור של גניבת ממון. ולכן איסור זה קיים גם כלפי הגויים, וכדברי שמואל בגמ' חולין (צד.) וברמב"ם (פ' יח ממכירה, א), ובשו"ע חו"מ (סי' רכח, ו). כמו כן ישנו איסור נוסף של "וחשב עם קונהו", שמחייב לנהוג בישרות במכירה או בקניית חפץ, וגם איסור זה קיים גם כשמתעסקים במסחר של קניה או מכירת סחורה לגוי. אמנם איסור אונאת דברים שמהותו - איסור לצער את חבירו - לא נאמר כלפי גוי, היות והוא נלמד מהאמור בתורה "לא תנונו איש את עמיתו", ומאחר והגוי אינו עמיתו - לא נאמר איסור זה כלפיו, כמבואר בשו"ע חו"מ (סי' רכח, א) וע"ש.

ובכלל גניבת דעתו של הקונה כלול, לערב פירות מקולקלים בתוך פירות טובים ולמוכרם בתור פירות טובים כמבואר בשו"ע שם (סעיף י). והנה ידוע שישן שעומד זמן מסוים, ובפרט בימי חז"ל שלא סיגנו את היין כראוי, מצטבר בתחתית חבית היין, שמרי היין בכמות ניכרת, שהם למעשה היו חלק בלתי נפרד מפסולת מיץ הענבים, ושמרים אלו אינם ראויים לשתיה. וכמו כן כשהם נמצאים מחוץ לחבית היין - אינם שווים מאומה, וזורקים אותם לאשפה.

ההיתר למכור יין עם השמרים שבתוכו

למרות זאת בימי חז"ל כשמכרו יין מתוך החבית, מותר היה למוכר לערב תחילה את השמרים אם הם נמצאים עדיין בתוך חבית היין, ולאחר מכן רשאי המוכר למוכרם כחלק בלתי נפרד מהיין, במחיר ששווה למשל ליטר יין כמבואר שם בשו"ע (סעיף טו), מכיון שכל זמן שלא הוציאו את השמרים מהחבית - הם נחשבים עדיין כחלק מהיין. ולכן כל מי שקונה יין יודע, שבתוך היין נמצאת גם פסולת השמרים, ועל דעת כן קונה את היין. אולם אם הפסולת הופרדה מהחבית למקום אחר מכל סיבה שהיא, ואפילו אם הדבר נעשה בשגגה, מעתה - איסור למוכר להחזירה לחבית היין. מאחר וכעת הוא עושה מעשה בידיו כדי שיוכל למכור פסולת בתור יין. איסור זה קיים, אפילו אם השמרים היו באותה חבית, והיו כחלק בלתי נפרד מהיין שנמכר מהחבית הזו.

ההיתר למכור פסולת שנאספה בשדה עם הירקות והקטניות

והנה ההיתר למכור את פסולת היין במחיר היין, לא רק ביין ששם השמרים היו כחלק בלתי נפרד ממיץ הענבים שממנו נעשה היין, אלא אפילו אם הדרך של החקלאים כשאוספים את התבואה, הירקות או הקטניות בשדה, מלאכתם נעשית באופן שהם אוספים אותם עם מעט פסולת שנמצאת על האדמה או על השיחים כשהם קוטפים את הירק. מכיון שאי אפשר לצמצם שתהיה רק סחורה טובה בלי פסולת, וזוהי הדרך הקיימת אצל כל החקלאים, ובאופן הזה הם מכניסים את סחורתם לארגזי או לשקי הקטניות, וכך הם מוכרים אותם לסיטונאים, שהם מוכרים אותם אח"כ לירקנים שבעיר, כאשר כולם משלמים עבור תכולת ארגז הירקות כמו ששוקל. כלומר, המחיר משלמים

עבור הפסולת הינו - כמו שמשלמים עבור הסחורה הטובה שנמצאת שם, ולכן הירקנים שבעיר מוכרים באותה צורה את סחורתם ללקוחות הפרטיים. לפיכך רשאים הם לגבות גם עבור הפסולת שבארגז הירקות מחיר מלא כמו ששווה הסחורה הטובה, ובתנאי שאין ריבוי חריג של פסולת שמעורב עם הסחורה הטובה, אלא כפי המקובל אצל שאר הירקנים.

אולם אם מכל סיבה שהיא הופרדה הפסולת מהארגז או מהמדף שבו מונחים הירקות למכירה, והיא נמצאת מחוץ למקום זה - איסור למוכר להחזירה לשם, ואפילו אם הפסולת נמצאת עדיין בידו, למרות שבשעתו שילם עבורה מחיר של ירק טוב. והטעם לכך הוא, כי הפסולת בפני עצמה לא שווה מאומה, ואיסור לגבות עליה כסף, לפי"ז כשהיא הופרדה מהארגז, מהותה כעת - כמו האבנים והעפר שברחוב, ולכן איסור למוכר, והוא הדין לכל אדם, לעשות מעשה ולהכניס את האבנים הללו ולמוכרם בתור אוכל, ואם עשה כך - הכסף שקיבל תמורתם הינו גזול.

החייב של מוציא הפסולת מארגז הירקות או הקטניות

לאור האמור ניתן בס"ד להבין את דברי רב חייה קטספאה שאמר בשם רב בביצה (לח:) וב"ב (צג:) שהבורר צרור [פי' - אבן] מתוך גרונו [פי' תבואתו] של חבירו - חייב לשלם לו דמי חיטים ע"כ. מכיון שכאמור לעיל, כאשר האבן הזו היתה מעורבת עם החיטים, רשאי היה למוכרה יחד עם החיטים, והיה מקבל תמורת משקלה כמשקל חיטים טובות. אבל כעת לאחר שאותו אדם הוציאה משם, א"כ מהותה - פסולת שלא שווה מאומה. ומאחר ואיסור לערב פסולת עם אוכל ולמוכרם כאוכל, נמצא שבורר הפסולת הזיק בידיו לבעל החיטים, ולכן ישלם לו עבור האבן שהוציא לפי שווי חיטים באותו משקל. וכך גם נפסק בשו"ע חו"מ (סי' רכט, ב). וכתב שם הסמ"ע (בס"ק ט'), ובדרישה שם (ס"ק ב) בשם הנמוקי יוסף וז"ל: שאע"ג דקימ"ל שגרמא בנזקין אסור - כאן זה דינא דגרמי, ומזיק בידים הוא, והזיקו נעשה מיד ע"כ.

והנה מדברי הנמוקי יוסף משמע שחייב התשלום הוא מדינא דגרמי. וכן כתב בהגהות מימוניות (פ' יח ממכירה ס"ק ג) בשם הרשב"ם ב-ב"ב (צג:), ורבינו שמשון. אולם ע"ש בהגהות מימוניות שכתב בשם הר"י בעל התוס', שהחייב הוא מדאורייתא, משום שהוצאת הפסולת נחשבת כהוצאת החיטים עצמם, ולכן נחשב בורר הצרור - כגזול חטים. דהיינו, אע"פ שאין לאבן מצד עצמה שום שוויות ממזונית, אולם כשהיא נמצאת בתוך ארגז החיטים ונמכרת עמם, במקום הזה יש לה שוויות של חיטים, כי סכום זה היה מקבל המוכר עבורה, ולכן בורר הצרור נחשב כגזול בידיו ממון מבעל החיטים.

סיבת ההיתר לקונה לברור רק את הירקות הטובים

והנה אע"פ שהתבאר שאסור להוציא את הפסולת שמעורבת עם האוכל, בין אם היא דבוקה עמו כמו עלים שמחוברים לירק, ובין אם הפסולת נמצאת שם באופן נפרד כמו: אבנים קטנות, חתיכות עצים וכו'. אולם ודאי שהקונה רשאי לברור לו אוכל מתוך הפסולת, ולהכניס לשקית שלו רק פירות וירקות משובחים, כי כשם שאינו מחוייב לקנות ירקות אצל הירקן, כך אינו מחוייב לקנות ממנו דבר שאינו חפץ בו, ורק להזיק לו אסור.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה